

Awangarda teatralna Europy Środkowo-Wschodniej i jej obecność w teatrze współczesnym

Kurs wiodący Otwartego Uniwersytetu Poszukiwań
Rok akademicki 2022/2023

Idea

Celem planowanego na rok akademicki 2022/2023 kursu wiodącego Otwartego Uniwersytetu Poszukiwań (OUP) jest prezentacja wybranych idei, projektów i dokonań polskiej i środkowoeuropejskiej awangardy teatralnej z odwołaniem do współczesności, zarówno w aspekcie twórczych rozwinięć i reinterpretacji, jak i wyzwań dotyczących kształtu powstającej współcześnie tożsamości kulturowej.

Kurs realizowany jest we współpracy z zespołem badawczym projektu „Odzyskana awangarda. Polska i środkowoeuropejska awangarda teatralna”, realizowanego ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki przez Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego (kierownik projektu: prof. dr hab. Małgorzata Leyko).

Awangarda zwana „historyczną” lub „pierwszą” została wydzielona z ciągu procesów twórczych przez brutalną, zewnętrzną cezurę II wojny światowej. Jej traumatyczne i dotyczące samego rdzenia człowieczeństwa wydarzenia radykalnie i nieodwracalnie zmieniły kierunek i kształt szerokiego nurtu poszukiwań artystycznych oraz eksperymentów kulturowych i politycznych, przede wszystkim kwestionując „pierwszą” i „historyczną” wiarę w możliwość stworzenia nowego, lepszego świata. Mimo to, wbrew okrutnej lekcji wojny, kolejne pokolenia żyjące w jej cieniu inspirowały się zarówno artystycznymi rozwiązaniami, jak i politycznymi i społecznymi „utopiami” awangardy, sięgając do jej dorobku w sposób mniej lub bardziej demonstracyjny (czasem wręcz ukryty). Kolejne pokolenia są nawiedzane przez „ducha awangardy”, którego wpływ – mimo częściowo zmieniających się okoliczności – wciąż jest odczuwalny. W polskim teatrze zaowocował on dokonaniem jego dwóch najbardziej rozpoznawalnych na świecie artystów: Tadeusza Kantora i Jerzego Grotowskiego.

Od kilku co najmniej lat można dostrzec nową falę zainteresowania awangardą teatralną – choćby w praktykach artystycznych (np. twórczość Dawida Żakowskiego) czy poszukiwaniach badawczych. Jednym z ich przejawów, a zarazem względnie nowych nurtów jest działalność badaczek i badaczy związanych od roku 2015 z projektem „Odzyskana awangarda” zainicjowanym przez prof. Dariusza Kosińskiego i realizowanym w różnych wariantach organizacyjnych dzięki wsparciu Instytutu Teatralnego im. Zbigniewa Raszewskiego. Od roku 2018 projekt jest finansowany ze środków Na-

rodowego Programu Rozwoju Humanistyki w ramach wieloletniego grantu badawczego, którym kieruje prof. Małgorzata Leyko. Celem projektu jest poszerzenie i upowszechnienie wiedzy na temat dokonań awangardy teatralnej krajów Europy Środkowo-Wschodniej, które przy wszystkich różnicach łączy zbliżona sytuacja kulturowej i politycznej niestabilności wynikającej z konieczności walki o podtrzymanie i uznanie własnej oryginalnej podmiotowości w relacji z dwoma silnymi ośrodkami generującymi dominujące wzory kulturowe – Zachodnią Europą i Rosją. Rozpoznanie tej sytuacji, które u zarania projektu było hipotezą badawczą, zostało w ostatnim roku brutalnie potwierdzone przez rosyjską agresję na Ukrainę, co sprawiło, że projekt „Odzyskana awangarda” będący polem współpracy badaczek i badaczy z różnych krajów regionu stanął przed kolejnym wyzwaniem i nowymi pytaniami.

Kurs wiodący Otwartego Uniwersytetu Poszukiwań realizowany w roku akademickim 2022/2023 stanowić będzie jedno z podsumowań zbliżającego się do swojego finału projektu finansowanego ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, a zarazem próbą otwarcia dalszych możliwości namysłu nad awangardą w kontekście współczesnym. Do udziału w nim zaprosiliśmy tym razem nie tylko polskich badaczy i badaczki, ale i gości z Ukrainy, Białorusi, Czech i Słowenii, którzy zaprezentują w trakcie wykładów i seminariów dorobek awangard teatralnych swoich krajów oraz podejmą próbę refleksji nad ich współczesnymi aspektami.

Przebieg

Na comiesięczne zjazdy składać się będą: piątkowe wykłady otwarte oraz sobotnie seminaria lub warsztaty przeznaczone dla grupy roboczej.

Grupa robocza

Podobnie jak w latach ubiegłych, chcemy utworzyć grupę roboczą złożoną z osób, które zadeklarują udział w całym projekcie – zarówno w wykładach, jak i seminariach/warsztatach. Do udziału w grupie zapraszamy przede wszystkim studentów i studentki oraz doktorantów i doktorantki, którzy w porozumieniu z macierzystymi uczelniami mogą zaliczyć kursem wiodącym OUP zajęcia opcjonal-

ne w ramach swoich kierunków. Z przyczyn organizacyjnych liczba uczestników grupy roboczej jest ograniczona do piętnastu. Osobom spoza Wrocławia zapewniamy noclegi z piątku na sobotę w standardzie hostelowym w pokojach wieloosobowych.

Zgłoszenia

Chętnych do udziału w grupie roboczej prosimy o wysłanie wypełnionej karty zgłoszenia na adres: oup@grotowski-institute.pl do **9 października 2021**. O przyjęciu do grupy roboczej poinformujemy drogą mejlową 11 października 2022.

Opiekun merytoryczny: prof. Dariusz Kosiński (UJ), pomysłodawca OUP

Koordynatorki: Paulina Kempisty (IG) i Krystyna Mogilnicka (IT)

Organizatorzy: Instytut im. Jerzego Grotowskiego, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego

Program

14–15.10.2022

14 października 2022

Zatarta ciągłość. Polska awangarda teatralna i jej rodzime kontynuacje

Wykład **prof. Dariusza Kosińskiego**

W odniesieniu do polskiej awangardy teatralnej utrzymuje się wciąż teza sformułowana przez najważniejszy autorytet rodzimej historii teatru – prof. Zbigniewa Raszewskiego. Według niego awangarda była „epizodem wyrastającym na uboczu, z dala od głównych linii rozwojowych”, na których „znalazł się u nas [...] teatr monumentalny Schillera i Horzycy” jako najważniejsze „ogniwo łączące stary teatr z nowym, zapewniające naszemu teatrowi ciągłość rozwoju”. W trakcie wykładu postaram się udowodnić, że z perspektywy dzisiejszej teza ta jest błędna, ponieważ historyczna awangarda teatralna w Polsce rozpoczęła procesy, których powojenne kontynuacje zaowocowały najważniejszymi osiągnięciami artystycznymi polskiej sztuki scenicznej oraz rewolucjami teatralnymi o światowym zasięgu. Odwołując się do kluczowych w tym kontekście odkryć dotyczących performatywności wydarzenia teatralnego dokonanych przede wszystkim przez Helenę i Szymona Syrkusów, Witolda Wandurskiego i artystów z kręgu krakowskiego Cricotu, postaram się wykazać, że to nie anachroniczny dziś całkowicie teatr monumentalny, ale właśnie awangarda zapewniła polskiemu teatrowi ciągłość rozwoju.

15 października 2022

Inspiracje polską i środkowoeuropejską awangardą teatralną w Teatrze Laboratorium 13 Rzędów

Seminarium **prof. Dariusza Kosińskiego**

W ramach seminarium na wybranym materiale tekstowym, ikonograficznym i filmowym ukazane zostaną związki między ważnymi zjawiskami i propozycjami polskiej awangardy teatralnej a poszukiwaniami Jerzego Grotowskiego i Jerzego Gurawskiego. Skupimy się przy tym na opolskim okresie twórczości Teatru 13 Rzędów oraz na nieuświadamianych i nieprzebadanych do końca relacjach między prowadzonymi w tym czasie poszukiwaniami a dokonaniem awangardy w szczególności: Teatru im. Stefana Żeromskiego, Cricotu oraz Emila Františka Buriana.

18–19.11.2022

18 listopada 2022

Łeś Kurbas i jego koncepcja aktora

Wykład **prof. Hanny Veselovskiej**

W języku ukraińskim z tłumaczeniem na język polski

Nazwisko Łesia Kurbasa, wybitnego reżysera-nowatora, „rewolucjonisty teatru”, znane jest daleko poza granicami Ukrainy. Twórczość Kurbasa budzi coraz większe zainteresowanie badaczy i publiczności, ale powszechnie uważa się, że nie miał on ani czasu, ani możliwości, by stworzyć własny system aktorski. Nawet tak znane terminy wprowadzone przez niego jak „rozumny arlekin” czy *peretworennia* często postrzegane są jedynie jako pięknie brzmiące metafory. W związku z tym panuje brak zrozumienia co do tego, na czym właściwie polegała jego koncepcja aktorska.

W moim wykładzie postaram się omówić system Kurbasa, analizując pojęcia „rozumny arlekin” i *peretworennia* oraz oceniając ich skuteczność w oparciu o konkretne przykłady. Koncepcja aktora wypracowana przez Kurbasa zawiera szereg ciekawych elementów technicznych w ruchu, geście i tekście. Na uwagę zasługuje też jej pojęciowe zaplecze, obejmujące wskazówki o charakterze estetycznym, etycznym i społecznym. Aktorstwo dla Kurbasa to przede wszystkim odpowiedzialność kulturowa i społeczna, jego wizja roli aktora znacznie wyprzedzała swoje czasy.

Wreszcie, pomimo wszystkich późniejszych zmian oficjalnej polityki kulturalnej, Kurbas wywarł trwały wpływ na kształcenie aktorów. Z jego systemu wyrosło całe pokolenie artystów, którzy odnieśli artystyczny sukces. Wielu z nich realizowało się w teatrze i kinie, a niektórzy zyskali rozgłos w Europie, na obu kontynentach amerykańskich i w Australii.

19 listopada 2022

Aktorstwo według Kurbasa w próbach praktycznych

Warsztaty z **Orestem Sharakiem**

W języku ukraińskim z tłumaczeniem na język polski

Warsztaty będą praktycznym dopełnieniem wykładu prof. Hanny Veselovskiej – próbą przeniesienia koncepcji zawartych w pismach Łesia Kurbasa na działania aktorskie.

9–10.12.2022

---

9 grudnia 2022

Współczesny teatr radykalny: powiązania z awangardą historyczną i dotykane czułych strun w społeczeństwie (przypadki Olivera Frljića, Janeza Janšy i Žigii Divjaka)

Wykład **prof. Tomaža Toporišiča**

W języku angielskim z tłumaczeniem na język polski

W moim wykładzie omówię, jak w pierwszych dekadach XXI wieku koło historii spełniło niektóre z utopijnych idei historycznej awangardy. Teatr radykalny wydaje się reaktywować pewne podstawowe idee utopijnych kwestii podejmowanych przez konstruktywistyczne i futurystyczne awangardy, przedstawiając je – w formie fragmentarycznej, zdekonstruowanej i zawłaszczanej w globalnym świecie wymiany – jako trwałe źródło inspiracji i możliwy punkt wyjścia dla współczesnej pracy. Nowe pokolenia z dumą ogłaszają, że są spadkobiercami historycznych neo- i postawangard. Jako przykłady współczesnego teatru politycznego i teatru współpracy posłużą nam spektakle Olivera Frljića („Przeklęty niech będzie zdrajca ojczyzny!”, „Balkan macht frei”, „Nasza przemoc wasza przemoc”, „Kłątwa”), Janeza Janšy („Słoweński teatr narodowy” i „Republika Słowenii”) oraz Žigii Divjaka („Człowiek, który przyglądał się światu”, „Projekt 6”, „Gejm”, „Žar”). Przyjrzymy się spektaklom, w których osobiste, wojenne i polityczne traumy posłużyły jako pretekst, by zadać uniwersalne pytania o granice wolności artystycznej i społecznej.

Postaramy się odpowiedzieć na następujące pytania: Czy sztuki performatywne mogą wytworzyć specyficzną formę krytyki procesów społecznych, politycznych i etycznych współczesnej Europy? Czy ta forma krytyki podważa ideologiczne zaplecze społeczeństwa neoliberalnego i jego orientalizmów? W jaki sposób nadmiar niepoprawności politycznej i tworzonego przez nią teatru mieszanych środków odzwierciedla hybrydyzację kultur i polityk performansu w Europie po transformacji?

10 grudnia 2022

Inscenizowanie przeszłości, aby zrozumieć teraźniejszość

Seminarium/warsztaty **prof. Tomaža Toporišiča**

W języku angielskim

Istniejące instytucje i praktyki polityczne zubożyły możliwości myślenia wykraczającego poza granice znanych koncepcji historii. Teraz, w roku 2022, wyłamanie się z przypisanych nam ról społecznych wydaje się jeszcze bardziej nieprawdopodobne niż jeszcze kilka lat temu. Przed sztuką stoi obecnie bardzo ważne zadanie: stworzyć nowe sposoby łączenia przeszłości z teraźniejszością oraz teraźniejszości z przeszłością w celu odpolitycznienia przedstawianej przestrzeni publicznej, sięgając po zdarzenia z przeszłości, zarówno publiczne, jak i osobiste, aby zrozumieć teraźniejszość. Podczas seminarium/warsztatów dramaturgicznych postaramy się znaleźć przykłady projektów teatralnych, medialnych, wizualnych i innych, które prowadzą nas na drugą stronę „jeszcze jednego przedstawienia” aktualnych relacji władzy. Spróbujemy odświeżyć lub wymyślić nowe metodologie i strategie współpracy i tworzenia (*devising*), przywracając polityki przestrzeni i czasu do sztuki współczesnej, obecnej edukacji artystycznej i polityki kulturalnej.

Punktem wyjścia warsztatów staną się problemy powstające na styku różnych społeczności i klas społecznych w Polsce, Słowenii i Europie Środkowej. Jak wyjaśnić źródła tych problemów komuś, kto pochodzi z zupełnie odmiennego kontekstu kulturowego?

20–21.01.2023

---

20 stycznia 2023

Sport robotniczy, anty-olimpijski ruch protestu i awangarda w Europie Środkowo-Wschodniej

Wykład **dr. hab. Przemysława Strożka**

Nowoczesny sport od zawsze uwikłany był w politykę i radykalne ideologie. Z uwagi na szerokie oddziaływanie na masy społeczne od zawsze wykorzystywany był przez dane systemy polityczne, które za pomocą sportowych widowisk realizowały własną propagandę. Powołane do życia w latach dwudziestych XX wieku międzynarodowe organizacje sportu robotniczego: Czerwona Międzynarodówka Sportowa i Socjalistyczna Międzynarodówka Sportowa, zrzeszały kilka milionów członków. Organizowały one Spartakiady i Olimpiady Robotnicze przeciwko kapitalistycznym i burżuazyjnym Igrzyskom Olimpijskim. Od połowy lat trzydziestych organizacja Igrzysk powierzona była przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski faszystowskiemu Państwu Osi: Igrzyska 1936 roku w Berlinie, planowane Igrzyska 1940 w Tokio i planowane Zimowe Igrzyska 1944 w Cortinie D'Ampezzo. Nie ulega wątpliwości, że wielkie widowiska sportowe: Olimpiady Robotnicze, Spartakiady i Igrzyska Olimpijskie były znaczącą areną walki między komunizmem a faszyzmem. W przypadku sportu robotniczego były one również znaczącym miejscem eksperymentów środkowo-europejskiej awangardy.

Wykład poświęcony będzie historii sportu robotniczego w Europie Środkowo-Wschodniej i jego związkowi z awangardowym teatrem w latach dwudziestych i trzydziestych.

21 stycznia 2022

Sport robotniczy, anty-olimpijski ruch protestu i awangarda w Europie Środkowo-Wschodniej

Seminarium **dr. hab. Przemysława Strożka**

Seminarium poświęcone będzie roli sportu we współczesnych ruchach protestu. Chciałbym wraz z grupą roboczą zastanowić się nad następującym problemem: dlaczego nie istnieje obecnie żaden ruch protestu wobec wielkich wydarzeń sportowych, dlaczego środowiska kultury: teatru, literatury i sztuki nie reagują na łamanie praw człowieka podczas Igrzysk Zimowych w Sochi i Pekinie, czy Mistrzostw Świata w Katarze, które pochłonęły już kilkanaście tysięcy ofiar? Dlaczego sport pozbawiony jest dziś masowych ruchów protestu i dlaczego środowiska kultury nie interesują się sportem? Czy istnieje dziś szansa na stworzenie oddolnego ruchu protestu na kształt sportu robotniczego lat dwudziestych?

17–18.02.2023

---

17 lutego 2023

**Sceniczne rewelacje w Domu Plastyków,
czyli o Teatrze Artystów Cricot**

Wykład dr Justyny Michalik-Tomali

Na mapie zjawisk zaliczanych do polskiej przedwojennej awangardy teatralnej Teatr Cricot zajmuje miejsce szczególne. Przez lata niedoceniany, traktowany jako zjawisko marginalne, amatorskie, funkcjonujące raczej jako „krakowska anegdota” niż poważna propozycja artystyczna (na co niewątpliwym wpływ miał Tadeusz Kantor), dopiero dziś w pełni ujawnia swoją wyjątkowość i nowatorskość teatralnych idei. W tym kulturowym tyglu, prowadzonym przez Józefa Jareme, współistniało i pracowało ze sobą wiele znakomych osobistości tego czasu – malarzy, rzeźbiarzy, scenografów, muzyków, literatów i krytyków sztuki, a artystyczne propozycje Cricotu, nierzadko brawurowe, przełamujące i wykraczające poza tradycyjne konwencje teatralne, proponowały nowy rodzaj artystycznego doświadczenia.

Wykład będzie próbą omówienia historii i najważniejszych realizacji Teatru Cricot. Próbą odpowiedzi na pytanie, na czym miało polegać nowe doświadczenie artystyczne, jakie proponował widzom. Szczególne miejsce poświęcone zostanie twórczości Henryka Wicińskiego, który uznawany jest – obok Jaremy – za jeden z głównych „filarów” Cricotu. Analiza zachowanych projektów scenografii i kostiumów autorstwa Wicińskiego skłania do wniosku, że był to człowiek zdecydowanie wyprzedzający swoją epokę, a tym samym pozwala śledzić echa przedwojennej awangardy w twórczości artystów działających po II wojnie światowej. Przede wszystkim w twórczości Kantora.

18 lutego 2023

Wiciński – reinterpretacja

Warsztaty z Robertem Rumasem

Plastyczne warsztaty scenograficzne będą dialogiem z wykładem dr Justyny Michalik. W czasie zajęć skorzystamy z projektów scenograficznych Henryka Wicińskiego oraz metod, jakie stosował w konstruowaniu napięć i znaczeń w przestrzeni scenicznej, które według niego miały „wyzwalać i organizować nasze uczucia i wzrok”. Spróbujemy nasz wysiłek ukierunkować na utopijne budowanie i eksperymentowanie...

Mottem do pracy będzie myśl artysty: „Realistyczność teatru, który apeluje do widza znajdującego się w pewnym dystansie do spraw dziejących się na scenie, powinna opierać się na dobrze zrozumiałej artystycznej przesadzie”.

Tydzień przed warsztatami uczestnicy grupy roboczej otrzymają wytyczne, które będą służyły jako przygotowanie do warsztatów.

17–18.03.2023

---

17 marca 2023

**Trzecia przestrzeń awangard w radzieckiej Białorusi.
Zamrożona dekolonizacja**

Wykład Tani Arcimović

W języku białoruskim z tłumaczeniem na język polski

Bazując na podejściach postkolonialnym i biograficznym, badaczka przedstawi wybrane przypadki awangard w radzieckiej Białorusi jako historię *unperformed*. Tania Arcimović rozpatruje idee awangardy ponad narodowymi granicami, a zatem określenie „białoruski” odnosić się będzie do identyfikacji hybrydowej i do toposu pogranicza, które określały charakter awangard także na terenie radzieckiej Białorusi. Poza tym badaczka skupi się na relacji między transnarodowym programem awangard a procesami dekolonizacji kultury białoruskiej w okresie międzywojennym.

Jakie awangardy zostały realizowane w radzieckiej Białorusi? Skąd pochodziły ich ślady i dokąd prowadziły? Jak przekształcano ich idee i w jakich celach to robiono? Co mówi nam historia białoruskich awangard? Przedstawiając białoruski kontekst awangard, Tania Arcimović pragnie dokonać interwencji w niektóre aspekty teoretycznych modeli badań, które wciąż wyłączają z pola swoich zainteresowań inne doświadczenia kulturowe. Tym samym jej wykład ma stać się przyczynkiem do bieżących debat na temat awangard na „peryferiach” w kontekście ich zróżnicowanego i transnarodowego charakteru.

18 marca 2023

Rewolucyjne ciało w radzieckiej Białorusi.

Na marginesie awangard

Seminarium Tani Arcimović

W języku angielskim

Seminarium poświęcone będzie polityce ciała w sztukach performatywnych w Rosji Radzieckiej i w radzieckiej Białorusi. Autorka dokona analizy wybranych spektakli wystawionych w Białoruskim Teatrze Dramatycznym nr 1 w Mińsku, reprezentujących kierunki teatru rewolucyjnego realizowane w ramach radzieckiej polityki kulturalnej lat dwudziestych ubiegłego wieku (głównie w oparciu o programy dyrektora teatru, Wsiewołoda Meyerholda). Czy w spektaklach tych dokonano jedynie formalnej adaptacji kodu wizualnego rewolucji październikowej 1917 roku? A może po przeniesieniu na grunt radzieckiej Białorusi idee teatru rewolucyjnego utraciły swój pierwotny sens?

Nawet jeżeli relacje między białoruskim i rosyjskim (radzieckim) kontekstem kulturowym będziemy rozpatrywać w obrębie relacji centrum – peryferie, to, jak przypuszcza badaczka, projektów awangardowych nie można było przenieść bezpośrednio z jednego kontekstu do drugiego bez uwzględnienia specyfiki kulturowej. W nowym kontekście idee awangardowe ulegały przesunięciu lub refrakcji.

21–22.04.2023

---

21 kwietnia 2023

Teatr syntetyczny Emila Františka Buriana

Wykład dr. Jana Jiříka

Nazwisko Emila Františka Buriana pojawia się w pismach Jerzego Grotowskiego obok najważniejszych reformatorów teatru XX wieku. Kim był ten czeski reformator i jeden z najważniejszych czeskich artystów awangardowych? Wykład skupi się na najważniejszych momentach jego twórczości teatralnej i przedstawi jego

koncepcję teatru jako centrum w kulturze, w którym spotykają się i przenikają wszystkie rodzaje i dziedziny artystyczne.

Emil František Burian (1904–1959) był czeskim reżyserem teatralnym, kompozytorem, publicystą i animatorem kultury i polityki. W 1933 roku założył teatr D 34, który stał się najważniejszym miejscem czeskiej awangardy teatralnej. Teatr funkcjonował jako nowy typ instytucji teatralnej – był ośrodkiem kultury, który nie tylko zajmował się produkcją spektakli teatralnych, ale funkcjonował jako spółdzielnia, w której wszyscy jej członkowie, zarówno dyrekcja, aktorzy, jak i personel techniczny i administracyjny, mieli być równi.

22 kwietnia 2023

Teatr jako instytucja kultury dzisiaj

Seminarium **dr. Jana Jiříka**

Teatr D 34 został założony przez Emila Františka Buriana i jego współpracowników w 1933 roku. Nazwa teatru była akronimem, który oddawał kilka znaczeń. Litera D była początkową literą kilku czeskich słów – teatr (divadlo), robotnik (dělník), historia (dějiny), podział (dělb). Numer w nazwie zmieniał się wówczas z każdym sezonem i pochodził z drugiego roku, w którym kończył się dany sezon teatralny. Miała zatem wskazywać na przyszłość. Teatr D 34 funkcjonował jako spółdzielnia, w której wszyscy jej członkowie, zarówno dyrekcja, obsada, jak i pracownicy techniczno-administracyjni, mieli być równi. Burian określał siebie i swoich współpracowników jako robotników kultury. Oprócz wystawiania spektakli teatralnych teatr D 34 rozwijał szereg działań pozateatralnych: organizował wystawy, wydawał pismo i książki, organizował wykłady i konferencje. Miał i stał się ośrodkiem kultury otwartym dla wszystkich warstw społecznych. Teatr D 34 odpowiadał jednak na potrzeby społeczeństwa, które powstawało pod wpływem industrializacji i nowoczesności. Podczas seminarium skupimy się na roli teatru jako instytucji publicznej, która istnieje, tworzy i rozwija swoją działalność w czasach krytyki postinstytucjonalnej.

12–13.05.2023

12 maja 2023

Awangarda taneczna w Polsce

Wykład **prof. Małgorzaty Leyko**

Nowoczesny taniec artystyczny, który pojawił się w Europie w pierwszej dekadzie XX wieku jako kontrpropozycja wobec tańca klasycznego, był zjawiskiem nowatorskim i awangardowym. Jego zapowiedzią były zreformowane praktyki cielesne z przełomu XIX i XX wieku, nowy sposób definiowania ruchu i eksperymenty z technikami tanecznymi i środkami wyrazu scenicznego. W Polsce apogeum rozwoju tańca artystycznego przypadło na lata 1918–1939, a rodzimi twórcy – korzystając z doświadczeń zachodnioeuropejskiej sceny tańca – rozwijali własne style i oryginalne formy. Cechą szczególną polskiego tańca artystycznego było spotykanie się w jego obszarze nowatorskich tendencji w innych sztukach – literaturze (Kazimierz Wyrzykowski, Jan Lechoń), muzyce (Karol Szymanowski, Roman Palester), malarstwie (Teresa Roszkowska, Władysław Daszewski, grupa Zdrój), teatrze (Leon Schiller, Juliusz Osterwa) i filmie (Eugeniusz Cękałski). Obok polskich tancerek, m.in.: Tacjanny Wysockiej,

Ireny Prusickiej, Poli Nireńskiej, występowali także wykonawcy zagraniczni, którzy w różnych okresach związali się z polską sceną tańca: Ruth Sorel-Abramowicz, Rita Sacchetto, Georg Groke. Świetny rozwój polskiego tańca artystycznego przerwała wojna, a potem zahamowała polityka kulturalna w czasach PRL.

13 maja 2023

Od tańca do ruchu. Od interpretacji do obecności

Warsztaty **Igi Załęcznej**

W trakcie warsztatów uczestnicy będą badać i rozszerzać rozumienie praktyki tanecznej oraz form pracy z ciałem w odniesieniu do koncepcji wielkich reformatorów tańca Rudolfa Labana i Mary Wigman. Stworzony przez Labana system harmonii ruchu oraz rozwinięty przez kolejnych jego współpracowników Laban/Bartenieff Movement System będzie inspiracją i podstawą doświadczenia podczas naszej pracy. W systemie tym ruch ujmuje się w czterech podstawowych kategoriach, które są ze sobą w relacji: CIAŁO / WYSIŁEK / KSZTAŁT / PRZESTRZEŃ. Analiza i opis ruchu związany z poszczególnymi aspektami może stać się podstawą szerszej i pogłębionej psychologicznie refleksji o człowieku, interpretacji dotyczących funkcjonowania osoby zarówno w jego wewnętrznym świecie, jak i w środowisku zewnętrznym, w relacjach a także związku między wydatkowaniem energii, wysiłkiem, pracą a regeneracją. Koncepcja Labana stała się jednym z głównych systemów opisu ruchu, z którego czerpie psychoterapia tańcem i ruchem.

W proponowanej przeze mnie perspektywie praktycznego działania w ramach warsztatów przedstawię wpływ Laban Movement Analysis (LMA) w możliwie szerokim ujęciu pracy z ciałem. Będziemy więc eksperymentować, badać i poznawać elementy Labanowskiego języka ruchu w różnych kontekstach: jako inspirację i twórczy model w pracy artystycznej, choreograficznej, tanecznej; jako obiektywny system opisu ruchu w pracy terapeutycznej; czy też jako narzędzie w pracy społecznej, animacyjnej.

Prowadzący

Tania Arcimović jest badaczką i kuratorką. Ukończyła Wydział Historii Teatru Państwowej Akademii Sztuk Pięknych w Mińsku oraz uzyskała tytuł magistra socjologii (kulturoznawstwa) na Europejskim Uniwersytecie Humanistycznym (Wilno, Litwa). Obecnie pisze doktorat w Międzynarodowym Centrum Studiów Kulturowych Uniwersytetu Justusa Liebiga (Niemcy). Jej praca magisterska została opublikowana w formie książkowej pod tytułem „Teatr eksperymentalny w Białoruskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej w okresie odwilży: między modernizmem a awangardą” (publikacja w języku rosyjskim, Europejski Uniwersytet Humanistyczny). Uczestniczka projektu badawczego „Odzyskana awangarda. Polska i środkowo-europejska awangarda teatralna”, realizowanego przez Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszeńskiego w Warszawie.

Jan Jiřík jest znawcą sztuk teatralnych, dziennikarzem, redaktorem i dramaturgiem festiwalowym. Pracuje na Wydziale Teatralnym Aka-

demii Sztuk Sceniczných w Pradze jako nauczyciel i kierownik Katedry Teorii i Krytyki. Jest członkiem Czeskiej Sekcji Międzynarodowego Stowarzyszenia Krytyków Teatralnych AICT oraz dramaturgiem międzynarodowego festiwalu teatralnego Palm Off Fest w Pradze.

Dariusz Kosiński jest badaczem teatralnym i performatykiem, profesorem w Katedrze Performatyki Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 2010–2013 dyrektor programowy Instytutu im. Jerzego Grotowskiego we Wrocławiu, a następnie, do grudnia 2018 zastępca dyrektora Instytutu Teatralnego im. Zbigniewa Raszewskiego w Warszawie. Najważniejsze publikacje: „Polski teatr przemiany” (Wrocław 2007), „Teatra polskie. Historie”, (Warszawa 2010), „Teatra polskie. Rok katastrofy” (Warszawa 2012). Wydał dwie monografie o wczesnych przedstawieniach Teatru 13 Rzędów „Grotowski. Profanacje” (Wrocław 2015) i „Farsy-misteria” (Wrocław 2018), zbiór esejów „Performatyka. W(y)prowadzenia” (Kraków 2016) oraz książkę „Uciec z «Wesela»” (Kraków 2019) poświęconą Stanisławowi Wyspiańskiemu. Od jesieni 2016 stale współpracuje z „Tygodnikiem Powszechnym” jako krytyk teatralny i publicysta. Od 2021 wraz z Katarzyną Woźniak prowadzi wydawnictwo Żywostowie.

Małgorzata Leyko – kulturoznawca i teatrolog, pracuje w Katedrze Dramatu i Teatru Uniwersytetu Łódzkiego; zajmuje się badaniami nad teatrem niemieckojęzycznym w XIX i XX wieku, teatrem żydowskim w Polsce, polsko-niemieckimi stosunkami teatralnymi, teatrem jako instytucją oraz tańcem i ruchem w teatrze. Zagadnieniom tańca poświęciła m.in. pionierskie na gruncie polskim publikacje dotyczące Oskara Schlemmera i jego poszukiwań w Bauhausie: „Warsztat teatralny i scena Bauhausu” [w:] „W kręgu zagadnień awangardy”, t. 3, red. G. Gazda i R. Kluszczyński (Łódź 1990); „Przestrzeń sceniczna jako funkcja formy, barwy i ruchu. «Balet triadyczny» na tle koncepcji teatru Oskara Schlemmera” [w:] „W kręgu zagadnień awangardy”, t. 5, red. G. Gazda i M. Leyko (Łódź 1995); „I Am not a Worshiper of Dionysius” [w:] „Modern Theatre in Different Cultures”, red. E. Udalska (Warszawa 1997); wydała antologię: O. Schlemmer, „Eksperymentalna scena Bauhausu”, wstęp, przeł. i oprac. M. Leyko (Gdańsk 2010). Była jednym z kuratorów wystawy „Schlemmer / Kantor” w Cricotece (2016/2017). W książce „Teatr w krainie utopii. Monte Verità, Mathildenhöhe, Hellerau, Goetheanum, Bauhaus”, (Gdańsk 2012) zajmowała się także wczesnymi poszukiwaniami R. Labana, współpracą É. Jaques-Dalcroze’a z A. Appią w Hellerau, eurytmią R. Steinera i sceną Bauhausu. W latach 2015–2020 kierowała zespołem przygotowującym „Słownik tańca współczesnego” (w druku).

Justyna Michalik-Tomala – doktor, pracuje w Katedrze Dramatu i Teatru Uniwersytetu Łódzkiego. Autorka książki „Idea bardzo konsekwentna. Happening i Teatr Happeningowy Tadeusza Kantora” (Universitas, Kraków 2015), współredaktorka licznych książek i katalogów wydawanych przez Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora CRICOTEKA w Krakowie. Jej zainteresowania naukowe dotyczą głównie awangardy, studiów kulturowych, performatyki, sztuki i polityki oraz związków pomiędzy historyczną awangardą i neo-

awangardą. Obecnie przygotowuje książkę poświęconą „Umarłej klasie” Kantora.

Robert Rumas jest artystą plastykiem, kuratorem, projektantem przestrzeni wystawienniczych i scenicznych w galeriach i muzeach, scenografem teatralnym. Ukończył w 1991 roku Akademię Sztuk Pięknych w Gdańsku na Wydziale Malarstwa oraz w Pracowni Multimediiów. Zainteresowany problematyką społeczeństwa jako obiektu manipulacji w kontekście pojęć dotyczących ekonomii, religii, narodu czy rasy. Uważany jest obok Katarzyny Kozyry, Artura Żmijewskiego, Pawła Althamera i Zbigniewa Libery za jednego z najważniejszych przedstawicieli nurtu sztuki krytycznej w Polsce lat dziewięćdziesiątych. Prezentował swoje prace w znaczących galeriach polskich, m.in. w Zachęcie – Narodowej Galerii Sztuki i w Centrum Sztuki Współczesnej w Warszawie, Muzeum Sztuki w Łodzi, Muzeum Narodowym w Warszawie oraz Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie. Brał udział w wielu ważnych wystawach międzynarodowych m.in. w Kunst- und Ausstellungshale w Bonn, Moderna Musset w Sztokholmie, Centrum Sztuki Współczesnej w Moskwie, Kunsthalle w Wiedniu, Berlinie, Hamburgu i Bohum, Muzeum Sztuki w Zagrzebiu oraz Ludwig Museum w Budapeszcie. Jego prace znajdują się w wielu kolekcjach sztuki współczesnej w Polsce i poza jej granicami. Jest autorem wielu aranżacji i organizacji przestrzeni prezentacji sztuki współczesnej. Współpracował z wieloma polskimi i zagranicznymi kuratorami m.in. Dorotą Monkiewicz, Andą Rottenberg, Danielem Muzyczukiem, Joanną Zielińską i Bojaną Pejić. Od 2004 roku zajmuje się organizacją przestrzeni i scenografią w spektaklach multimedialnych, teatralnych i operowych. Na stałe współpracuje z reżyserem Michałem Zadarą i reżyserką Martą Górnicką. Scenografie i organizacje przestrzeni teatralnych według swoich projektów realizował w Teatrze Narodowym i Operze Narodowej w Warszawie, Teatrze Powszechnym i Nowym Teatrze w Warszawie, Starym Teatrze w Krakowie, Teatrze Polskim i Wrocławskim Teatrze Współczesnym, Teatrze Polskim w Poznaniu, Teatrze Polskim w Bydgoszczy, Teatrze Wybrzeże w Gdańsku, Maxim Gorki Theater i Komische Oper w Berlinie oraz Staat Theater Braunschweig. W roku 2015 roku za całokształt twórczości otrzymał prestiżową nagrodę im. Katarzyny Kobro przyznaną przez Akademię Artystów Polskich w Muzeum Sztuki w Łodzi. W roku 2020 był kuratorem wystawy „Zmiana ustawienia. Polska scenografia teatralna i społeczna XX i XXI wieku” w Zachęcie – Narodowej Galerii Sztuki w Warszawie.

Orest Sharak urodził się w Karpatach na Ukrainie. W 2005 roku rozpoczął naukę aktorstwa na Państwowym Uniwersytecie im. Iwana Franki we Lwowie. W latach 2007–2011 pracował w Teatrze im. Łesia Kurbasa, gdzie występował m.in. w spektaklach: „Metamorfozy” wg Owidiusza (2007), „Pięć elementów” w oparciu o opowieści Zen (2009), „Bohdan” według Klima (2009), „Uczta” na podstawie Platona (2009), „Król Lear” Shakespear’a. W 2009 roku wspólnie z aktorami teatru założył zespół etniczno-ambientowy Kurbasy, którego praca skupiła się na poszukiwaniu elementów dramatycznych w ukraińskich pieśniach. W tym samym czasie współpracował z Teatrem Lalish (Wiedeń), Tomaszem Bazanem (Teatr Maat Project, Lublin), Marjaną Sadovską (Kolonia). W 2012 roku został

aktorem Teatru ZAR: bierze udział w spektaklach „Cesarskie cięcie. Próby o samobójstwie”, „Armine, Sister”, „Anhelli. Skowyt” i „Medee. O przekraczaniu”. W 2012 roku, po wyprawie na Sycylię, został członkiem grupy In Medias Res, która pracuje z pieśniami liturgicznymi z Korsyki, Sardynii i Sycylii. Od 2012 roku współpracuje z Matejem Matejką. Wziął udział w projekcie „Harmonia przeciwieństw. Polska” w reżyserii Mateja Matejki (premiera 2014), a także opracowywał muzykę do przedstawienia „Niezręczne szczęście”. Praktykuje grę na różnych instrumentach z rozmaitych kultur świata.

Przemysław Strożek – doktor habilitowany, adiunkt w Instytucie Sztuki PAN, współpracownik naukowy Archiv der Avantgarden w Dreźnie. Stypendysta Fulbrighta na University of Georgia (Athens, GA) i Accademia dei Lincei (Rzym). Stypendysta Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej oraz MNiSW w kategorii wybitnego młodego naukowca. Jest autorem kilkudziesięciu artykułów naukowych o awangardzie, pierwszej monografii o recepcji włoskiego futuryzmu w Polsce: „Marinetti i futurizm w Polsce” (Warszawa 2012), a także o sporcie w sztuce: „Modernizm – sport – polityka” (Warszawa 2019). Jest kuratorem licznych wystaw, w tym wystawy o Enricu Prampolinim, polskiej sekcji Emergence na Praskim Quadriennale (2019) czy wystawy Ahmeda Cherkaouięgo w Zachęcie – Narodowej Galerii Sztuki w Warszawie (2020).

Tomaż Toporišič jest profesorem dramaturgii i performatyki oraz prodziekanem Akademii Teatralnej Uniwersytetu w Lublanie. W latach 1997–2003 był dyrektorem artystycznym Teatru Mladinsko, a w latach 2003–2016 jego dramaturgiem. W 1995 roku współtworzył Festiwal Współczesnych Sztuk Performatywnych Exodos. Toporišič był kuratorem kilku wystaw podczas Praskiego Quadriennale Scenografii i Architektury Teatralnej. Jego zainteresowania badawcze obejmują współczesne sztuki performatywne, literaturę i kulturę wizualną. Jest autorem pięciu książek na temat współczesnych sztuk performatywnych: „Between Seduction and Suspiciousness: Slovenian Theatre of the Second Half of the 20th Century” (2004), „The Vulnerable Body of Text and Stage” (2007), „Ecdyses of Drama and Theatre” (2008), „Intercultural and Intermedia Nomadism: On the Intertwining of Media and Cultures in Contemporary Performing Arts” (2018), „Dangerous Liaisons of Drama and Theatre in the 20th and 21st Century” (2021). Jest także współredaktorem trzech antologii: „Drama, Text, Scripture” I and II (2008, 2021); and „Occupying Spaces: Experimental Theatre in Central Europe” (2010). Toporišič jest członkiem kolegium redakcyjnego pisma „Amfiteater”. W 2014 roku w uznaniu wyjątkowych osiągnięć w dziedzinie dramaturgii otrzymał od Ministra Kultury Francji tytuł Chevalier dans l’Ordre des Arts et Lettres.

Hanna Veselovska jest ukraińską krytyczką teatralną i badaczką. Kieruje Wydziałem Teatru w Instytucie Badań nad Sztuką Współczesną w Ukraińskiej Narodowej Akademii Sztuk. Zainteresowania badawcze Hanny Veselovskiej obejmują m.in. teorię nowoczesnego teatru i ukraińską awangardę teatralną. Veselovska prowadzi również zajęcia i publikuje teksty na temat historii i współczesności teatru ukraińskiego. Jest autorką ponad 220 opublikowanych prac, w tym

„Kyiv’s Multicultural Theatrical Life 1917–1926” (w: „Modernism in Kyiv: Jubilant Experimentation”, Toronto 2010), „On the Path to Innovation and Experiment: Ukrainian Theater in the First Third of the 20th Century” (w: „Staging the Ukrainian Avant-Garde of the 1910s and 1920s”, New York 2015). Opublikowała też szereg studiów, m.in. „National Theatre Open to Debate” (w: „East European Performing Arts Companion”, Lublin i Warszawa, 2016) i „The Movement of Bodies: Gender Issues in Ukraine Avant-Garde Theatre” (w: „Spaces and Stages of Avant-Garde Theatre in Central-Eastern Europe”, Warszawa, 2018) oraz wiele książek, w tym: (wszystkie poniższe tytuły zostały wydane w języku ukraińskim) „Dwanaście spektakli Łesia Kurbasa” (2005), „Teatralne punkty przecięcia w Kijowie 1900 – lata 1910. Kijowski modernizm teatralny” (2006), „Ukraińska awangarda teatralna” (2010), „Nowoczesne sztuki teatralne” (2014), „Narodowy Akademicki Ukraiński Teatr Dramatyczny im. Marii Zankowieckiej. Czasy i losy (1917–1944)”, cz. 1 (2016), „Teatr Mykoły Sadowskiego 1907–1920” (2018), „Więcej niż teatr: Teatr Narodowy im. Iwana Franki w latach 2001–2012” (2019).

Iga Załęczna to animatorka, choreografka, pedagogka i aktorka. Członkini i założycielka Teatru Chorea, gdzie zrealizowała projekty teatralne (m.in. „Koguty, borsuki i inne kozły”, „Córka swojej matki”) oraz edukacyjno-artystyczne (m.in. „Teatr Forum jako metoda pracy”). W latach 2006–2018 pracowała z Pawłem Passinim (praca aktorska, choreograficzna). Prowadzi warsztaty i szkolenia dla osób pracujących w obszarze edukacji artystycznej. Zajmuje się kształceniem młodzieży, przygotowując ją do pracy w przestrzeni animacji i sztuki. W latach 2011–2022 pracowała w Policealnym Studium Animatorów Kultury „SKiBA” we Wrocławiu, prowadząc stały kurs zajęć z reżyserii, dramy, technik teatralnych i ekspresji scenicznej. Stypendystka Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2010, 2011, 2017 i 2020. W 2016 roku zrealizowała program stypendialny z ramach programu Erasmus+, który zwyciężył w konkursie EDUinspiracje jako najlepszy projekt edukacyjny. W 2019 roku zdobyła kwalifikacje trenerskie w zakresie dramy. Od 10 lat prowadzi warsztaty rozwojowe, edukacyjne i twórcze. Łączy narzędzia artystyczne i techniki sztuk performatywnych (tańce, choreoterapia, praca z ciałem indywidualna i grupowa, drama) z technikami terapeutycznymi (psychoterapia tańcem i ruchem), pracując w zgodzie z dynamiką procesu grupowego.

Instytut im. Jerzego Grotowskiego

SIEDZIBY:

- **Sala Teatru Laboratorium** » Przejście Żelaźnicze
  - **Czytelnia im. Ludwika Flaśzyna** » Przejście Żelaźnicze
  - 🍷 **Piekarnia** » ul. Księcia Witolda 62–70
  - ≡ **Studio Na Grobli** » ul. Na Grobli 30–32
- ADRES: Instytut im. Jerzego Grotowskiego,
Rynek-Ratusz 27, 50-101 Wrocław
sekretariat@grotowski-institute.pl, tel. +48 71 34 45 320

grotowski-institute.pl
ksiegarnia.grotowski-institute.pl
grotowski.net